

Bir milletin tarih şuuru

Akif Emre, 30 Temmuz 2016

<http://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/bir-milletin-tarih-uuru-2030800>

Bütün çağdaşlaşma, ilerleme iddialarına rağmen son devirde ilimde, fikirde, sanatta dünya çapında iz bırakan ve eser veren çok az insan yetişirebildi bu ülke. Geçmişin günahları, kötülenmesi üzerine inşa edilen retorik özgün, çığır açan ekol oluşturan beyinlerin yetişmesine yetmedi.

Geçtiğimiz gün kaybettiğimiz yüzyıllık bir çınar, Halil İncalcık tarihçi olarak bu kısır döngüyü bozanlardan biriydi. Osmanlı tarihçiliğinde yeni bir disiplin, bakış getirirken titizliği ve çalışkanlığı ile oryantalist Osmanlı kurgusunu bozdu.

Halil İncalcık'ın tarihçiliği, Osmanlı tarihçiliğine katkısı, ilim adamı olarak işgal ettiği yere dair alanda söz sahibi olanların söyleyecekleri önemli. Gözyaşı dökmekten çok vardığı sonuçlar ne olursa olsun hakikat peşinde koşan bir ilim adamının dürüstlüğü, çalışkanlığı herkes için örnek olmalı.

Tarihi sadece savaflara ve iktidar mücadelesine indirgeyen, Osmanlı'yı Avrupa merkezli bakış açısıyla dünyanın periferisine iten anlayışa karşı nutuk atarak cevap vermeyi denemedi. İlim adamına yakışır ciddiyet ve dürüstlükte hakikatin peşine düşerek doğruyu, bilgi ve belge ile tezini savundu.

Halil İncalcık'ın tarihçiliğini önemli kılan sadece titizliği, belgeleri ortaya çıkarması değil ebette. Elde ettiği bilgilere dayanarak tarihe, topluma bütüncül yaklaşması ve buradan teorik bir zemine sıçramaya çalışmasıydı. Bir sosyal bilimci yaklaşımıyla tarihi yorumlarken kuramsal çerçeve geliştirmeye çalışmış, var olan tezlerle yüzleşebilmişti.

Bir keresinde Tarih Vakfı'nın düzenlediği “Tarihçinin Mutfağı” başlıklı toplantıda yaptığı Weber eleştirisi tam da bu yönünü işaret ediyordu. İstanbul'un planlanmasında ticari alana, idari ve meskun bölgelerin nasıl bilinçli biçimde örgütlendiğini, bunun ekonomik, kültürel boyutlarını açıklamıştı. Ve “İslam şehrinin hiçbir formülasyonu yoktur” diyen Weber'i eleştirerek “Eğer Osmanlı tarihini bilmiyorsanız Weber gibi temelsiz konuşursunuz” derken adeta dokunulmazlık kazanan bir sosyolog ile bilgisinin özgüveni ile hesaplaşmaya girmişti.

Tarih yaklaşımını anlattığı başka bir toplantıda (Bilim-Sanat Vakfı'nda) “İlim adamının görevi karşılaştığı, bulduğu hakikat ne ise onu olduğu gibi açıklamaktır. Ancak hangi hakikatin peşinde olduğu, hangi konuyu çalışacağını seçmek de tarihçinin tercihi. Araştıracağı konunun seçiminde dünya görüşü, siyasi tavrı devreye girer ama sahaya indikten sonra ise hakikat ne ise açıklamak ilim adamının namusudur.”

İstanbul'un bir İslam şehri olarak anlamı üzerine dikkat çekerek Osmanlı birikiminin bu şehre kazandırdığı anlam üzerinde titizlikle dururdu. Yine bu toplantıda aldığı notlara göz atarken bir ilim adamının tarih şuurunun ne anlama geldiğini fark etmemek elde değil.

İstanbul'un karşı karşıya bulunduğu “bilinçli ve maskeli çabalar” karşısında tarih bilincine vurgu yapan Hoca “tarihimizi aşağılamak için uğraşan” ve “sosyal bir moda haline gelen kozmopolitizm”in panzehirini veciz bir şekilde dile getirmişti:

Tarih bir milletin şuurudur. “Benim çocukluğumda Osmanlı sultanları bu milletin kanını dört kıtada heba etmiş müstebitler olarak öğretilirdi.” Kuruluş döneminde önemli Osmanlı devlet adamları için yaptığı tespit de tüm Osmanlı tarihine dair ezberleri bozacak nitelikte... “İlk dönem vezirlerin tamamı ulemadır. Ulema olmasaydı imparatorluk kurulamazdı. Padişahların arkasında akıllı, devlet tecrübesi olan vezirler vardı.” Bu bilgi ile ülküyü birleştiren siyasi irade harap halde devrildiği İstanbul'u yeniden kurarken İslam medeniyetinin en parlak örneklerinden birini yeşertecektir. Bu sayededir ki, bir İslam şehri olarak İstanbul'da Rum ve Yahudiler varlıklarını sürdürebilecek, Ayasofya hâlâ ayakta durabilecektir. Osmanlı'nın sürekli olarak tayin ettiği bir Ayasofya mimarı olmasa bu mabed bile çoktan çökmüştü.”

Tarihte nesnellikle kozmopolitizmi karıştıran, Avrupa merkezli tarih ve medeniyet okumasını esas alıp kendi tarihini ezberler üzerine kurgulayan garbzede ile temelsiz şanlı tarihçilik ve anakronizmine düşen aydınların alacağı çok ders var.

Çünkü İnalçık'ın deyimi ile “Tarih bir milletin şuurudur.”